

U radu se donose prijevodi i posrednički članci o D'Annunziju, od devedesetih godina 19. stoljeća do Prvoga svjetskog rata, odnosno prati se zanimanje hrvatske periodike, od zadarske "Iskre" do prijevoda iz dubrovačke "Crvene Hrvatske". Analiziraju se i značajne studije Jakova Čuke/ Jakše Čedomila, Dinka Politea, Milana Marjanovića i Arsena Wenzelidesa koje su u naznačenom razdoblju bitno pridonijele recepciji ovoga pisca u hrvatskoj književnosti. Također se ističe i utjecaj D'Annunzijeve djela na pojedine književne opuse na početku 20. stoljeća, osobito na Begovića, Vojnovića, Nazora, Tresića Pavičića i Krležu. U radu se utvrđuje kako je hrvatska književnost, odnosno kritika i posredništvo na razmeđu 19. i 20. stoljeća pokazala golem interes za Gabrielea D'Annunzija, te kako recepcija toga talijanskog pisca u hrvatskoj periodici pokazuje kako su najznačajniji književni kritičari toga razdoblja pratili njegov književni rad (Čedomil, Politeo, Marjanović, Matoš, Wenzelides, Butković i dr.).

GABRIELE D'ANNUNZIO U HRVATSKOJ PERIODICI NA RAZMEĐU 19. I 20. STOLJEĆA

Uvod

D'Annunzio je u hrvatskoj periodici, kada govorimo o kraju 19. i početku 20. stoljeća, jedan od najprisutnijih modernih talijanskih i europskih autora. U to vrijeme kada se hrvatska književnost otvara prema europskim (uz tradicionalne veze sa srednjoeuropskim krugom ili sa slavenskim literaturama koje se grade tijekom 19. stoljeća) značajan je poticaj koji je došao iz roman-skih književnosti, napose talijanske. Matoš iz Pariza, ili Matoš Parižlija u Zagrebu s jedne strane glavni je posrednik iz francuske literature koja u to vrijeme ima najsnažniji upliv (moderniteta) na razvoj pojedinih europskih nacionalnih literatura (pa tako i hrvatske), a s druge strane iz talijanske književnosti uglavnom posreduju pisci i kritičari iz Dalmacije.

O D'Annunzijevim poticajima u hrvatskoj književnosti piše se već tijekom moderne, pa Tihomil Maštrović u prilogu o Zvonimiru Butkoviću (književnom kritičaru iz Zadra) ističe njegov članak o Begoviću iz 1904. objav-

ljen u “Novom listu“. Naime u kritičarevu prikazu pjesničke zbirke *Život za cara* Maštrović podcrtava Butkovićevu misao kojom ističe vezu Begović - D’Annunzio i D’Annunzio - mladi: “Prikazujući Begovićevu knjigu, Butković predlaže da ‘mladi’ kao svoje geslo uzmu D’Annunzijeve riječi iz uvoda njegova djela *Giovanni Episcopo*: ‘O rinovarsi o morire!’ - ili se obnoviti, ili umrijeti čime želi podcrtati spremnost pristaša modernih stilskih tendencija u umjetnosti te ih pozvati da ne posustanu pred argumentima starih.“¹

Hrvatska književna historiografija uvelike se bavila D’Annunzijem i njegovim utjecajem na hrvatsku književnost, osobito tijekom razdoblja hrvatske moderne. Tako u Mihanovićevoj studiji o Nazoru (1974.) također nalazimo niz citata o vezi Nazor - D’Annunzio. Između ostaloga Mihanović ističe: “Ipak je Gabriele D’Annunzio bio onaj koji se Nazoru naj snažnije nametao i kome se istodobno, zbog istovjetnosti mediteranske duhovne dispozicije faunskog duha, sklonosti izživljavanja u novim ritmovima i blještavim efektima, najviše opirao.“²

U opširnoj studiji *D’Annunzio nelle letterature iugoslave I*. Mate Zorić 1977. vrlo detaljno piše (u “*Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia*“) o D’Annunzijevu utjecaju na književnost moderne, osobito na Nazora, Antu Tresića Pavičića, Božu Lovrića, Begovića, Ujevića, Koroliju, Vojnovića i druge, ali i o pisanju Matoša o D’Annunziju (pritom donosi satiričnu pjesmu koju navodi prema njegovim *Sabranim djelima: Balada o suncokretu*: “Nego conte za naš lijepi groš/ donio nam nešto nova još/ Pa iz zemlje raznih nunzia/ Donio nam nešto iz D’Annunzia/ Što sad slavi razne topove/ I gusare, rimske lopove// Vojnovićev lik iz Venecije/ (Ko iz pera kakvog Pecije)/ Sjeća naše nasmijano oko/ Jedne knjige, nazvane *Il Fuoco*/ Gdje je roman sred Venecije/ Bio blef od indiskrecije.“³). Kroz Matoševo djelo osobito nalazimo uglavnom nepovoljan sud o D’Annunziju, kao npr. u ogledu pod nazivom *Suton kazališta* koji piše nakon predstave u kojoj je igrao talijanski glumac Ermete Novelli. Matoš ističe: “D’Annunzio vulgo Rapagneta, pokazuje baš time, što se u posljednje vrijeme bacio *con amore* na dramu,

¹ Usp. TIHOMIL MAŠTROVIĆ, *Nad jabukama vile Hrvatice*, Zagreb, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2001., str. 247.

² NEDJELJKO MIHANOVIĆ, *Pjesničko djelo Vladimira Nazora*, Zagreb, Školska knjiga, 1976., str. 79.

³ MATE ZORIĆ, *D’Annunzio nelle letterature iugoslave*, “*Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia*“, Filozofski fakultet Zagreb, 44 (1977.), str. 203.

snobizam svog modernizma i sekundarnost talenta“⁴, ili pak u ogledu *Oko Rijeke*, 1909.: “Sva talijanska kultura je na Rijeci grozan nekakav furlanski žargon, lažni politički dnevnik i kazalište, gdje gostovaše švapska opereta. To je *avita cultura!* Što se pak intelektualne moderne Italije tiče, mi znamo da je sila drugog reda. Oružana francuskom, njemačkom i slavenskim kulturama, hrvatska misao ne mora se plašiti Broda kojim upravlja duh kao snob Rapagneta narečeni D’Annunzio.“⁵ Dok ga s druge strane stavlja uz bok Barresu i Baudelaireu, npr. u misli: “Kod nekih umjetnika (Barres, D’Annunzio, Baudelaire) kao kod nekih izvrsnih kritika ne znate gdje je međa između analize i imaginacije.“⁶ Ili pak brani dekadentizam (kojeg je predstavnik i D’Annunzio) kad je Jovan Skerlić napao Simu Pandurovića.⁷ O D’Annunziju utjecaju na Begovića piše Morana Čale u prilogu *Begovićeve “Myrrha” kao D’Annunzijeve preobrazba* u zborniku *Talijanističke i komparatističke studije u čast Mati Zoriću*.⁸

No o D’Annunziju već devedesetih godina 19. stoljeća pišu Jakša Čedomil u “Nadi“, ili pak Dinko Politeo u “Viencu“. D’Annunzia se prevodi u zadarскоj “Iskri“, a piše se o njemu početkom stoljeća i u “Narodnom listu“. S druge strane D’Annunzio je prisutan i u prvotisku “mladih“. Tekstove o njemu donosi “Nova nada“ (đački časopis), zatim bečka “Mladost“ i zagrebački “Život“ koji je glasilo bečko-zagrebačke artistske skupine.

Prijevod D’Annunzija u “Mladosti“ analizira Nevenka Košutić Brozović⁹ u opširnoj studiji *Časopis hrvatske moderne “Mladost“ i strane književ-*

⁴ ANTUN GUSTAV MATOŠ, *Ogledi, studije i impresije*, 1905., str. 137.

⁵ Nav. dj., str. 228.

⁶ Nav. dj., str. 293.

⁷ Nav. dj., str. 307.

⁸ MORANA ČALE, *La “Myrrha“ di Begović come metamorfosi dannunziana/ Begovićeve “Myrrha“ kao D’Annunzijeve preobrazba*, u: *Talijanističke i komparatističke studije u čast Mati Zoriću*, zbornik radova Međunarodnog skupa, Zagreb, 27-28. svibnja 1997., uredila Sanja Roić, Zagreb, Odsjek za talijanski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1999., str. 231-255.

⁹ Od romanskih literatura zastupljena je u “Mladosti“ još jedino talijanska, i to jednim jedinim prilogom, prijevodom D’Annunzijeve pjesme *Jabuka* iz ciklusa *Rurali* u 3. broju. Pjesma iznosi čudni doživljaj prirode i ljubavi, tipična je za D’Annunzijevo stvaranje, a preveo ju je vjerno i dobro Xeres de la Maraja, tj. Milan Begović. Gabriele D’Annunzio (1863-1938) bio je u to doba na vrhuncu svoje slave, preveden je i u nas, ali su ga pune i evropske modernističke smotre, te je potpuno razumljivo što je redakcija željela da ga uvrsti među svoje suradnike. NEVENKA KOŠUTIĆ-BROZOVIĆ, *Časopis hrvatske moderne “Mladost“ i strane književnosti*, “Rad JAZU“, knj. 341, 1965., str. 250.

nosti u kojoj ističe kako D'Annunzio nije bio suradnik "Mladosti" kao ostali inozemni pisci, jer "njegov prijevod naime jedini nije bio autoriziran, a iz korespondencije časopisa ne vidimo je li redakcija uopće pokušala uspostaviti s njime direktan kontakt".¹⁰ Nadalje ističe kako je uredništvo tražilo od Dinka Politea popratnu studiju, ali ih je Politeo odbio¹¹ (što je razumljivo jer je Politeo pripadao starima, a studiju je objavio kasnije u "Viencu", op. R. B.). No i u središnjim književnim časopisima hrvatske moderne pronalazimo prijevode i posredničke članke o D'Annunziju: u posljednjem godištu starog "Vienca" i u novom središnjem časopisu hrvatske književnosti "Savremeniku".

Prijevodi s početka devedesetih godina devetnaestog stoljeća

Kada pratimo recepciju D'Annunzija u hrvatskoj periodici, onda treba istaknuti kvalitetne prve prijevode koji su objavljeni u zadarskoj "Iskri" u br. 9-10, za godinu 1893. Radi se o dva D'Annunzijeve soneta: jedan je tiskan pod nazivom *Neima se*, a drugi je preveden kao *Odrpan ribar*. Radi se o tipičnoj D'Annunzijevoj slici pokrajine Chieti, odnosno krajobraza i ljudi toga kraja. U prvom je prikaz sprovoda u ljetnoj sparini, gdje se sve na žalost spojilo u jednu veliku tužnu sliku:

[...]

tužno, kovinasto vrije more.

Suče se žalom mrtvačka litija,
ide za križem, S lješinom pomalo:
kadikad vala smješak.
kadjad tek jecaj iz ljudskog grla.¹²

Ili pak slika gnjevnog ribara koji preživljava dok se bijela gospoda provode:

Eto, dva broda blizu mu prolaze
puna gospode s bjelim suncobranim;
grohotom mu se u brk smiju:
suncobran svaki ko velik lokvanj.

¹⁰ Nav. dj., str. 250-251.

¹¹ Usp. NEVENKA KOŠUĆIĆ-BROZOVIĆ, nav. dj., str. 251.

¹² GABRIELE D'ANNUNZIO, *Neima se...*, "Iskra" (novi tečaj), IV (1893.), 9-10, str. 69.

Ribar ih gleda živinskim pogledom,
mutne mu oči strahotno sijeavaju;
drhćućom snažnom rukom jedna
trstika škriplje, puca.¹³

Izbor iz studija i kritika o D'Annunziju u hrvatskoj književnosti na razmeđu stoljeća

Za recepciju D'Annunzija u našoj književnosti (kako smo već naveli) značajna je opširna studija Jakše Čedomila iz "Nade" objavljena u broju 1 i 2 iz 1897. pod naslovom *Gabriele D'Annunzio* u kojoj autor koristi poznatu Vogueovu studiju objavljenu godinu prije u Parizu. U tekstu donosi pregled D'Annunzijeve rada od prve objave do recentnih tekstova koje je Čedomil iščitao i ocijenio: "Gavro D'Annunzio, još kao kolegijalac nakon četvrtog gimnazijskog razreda, zanio se Carducciјevim odama i Chiarinievim predgovorom. I god. 1879. izdao je 'Primo vere' a nije mu bilo ni šesnaest godina. Chiarini u 'Fanfulla della Domenica' pohvalio je ovo djelce i više nego je zaslužio, jer je svud vidio imitaciju Carducciјevih pjesama. Ali kako veli Mazzoni (talijanski kritičar, op. R. B.), Chiarini u privatnom pismu reče голу i suštu istinu mladomu pjesniku o knjizi."¹⁴ Zatim prikazuje pjesnički rad i posebno podcrtava njegov simbolizam u *Poema paradisiaco*: "[...] simbolizam izbija jače nego u drugim pjesmama, a recimo odmah većinu tih pjesama malo tko može i razumjeti. [...] Ne ćete tu vidjeti pjesnika zadivljena pred veličanstvom lijepe prirode o proljeću [...] od toga on bježi, pa tumara u skrovitim kutovima da oriše kip starinski, skriven u kutu kakva perivoja [...]"¹⁵ Premda ističe D'Annunzijevo pjesništvo, Jakša Čedomil piše i o njegovu proznom opusu pa daje pregled i ocjenu njegove novelistike i romana. I tu ističe D'Annunzijeve put od sljedbe Carducciја, preko verizma do simbolizma: "U pripovjetkama pošao je također tragom one književne struje koja imagja se prevlast u doba kad je pisao. Mi ćemo vidjeti tog pisca, gdje od Verginog naturalizma, preko Bourgetova psihološkog romana i ruskog dojma dospijeva u simbolizam."¹⁶ Najboljom pak zbirkom novela smatra *San Pantaleone*. Zatim analizira D'Annunzijeve

¹³ GABRIELE D'ANNUNZIO, *Odrpan ribar*, "Iskra", IV (1893.), 9-19, str. 69. Možda podsjeća malo na one Vidrićeve *Pomone* iz *Boni Mores*, odnosno roba Klava koji žudi nubijskim kolibam (op. R. B.).

¹⁴ Jakša Čedomil, *Gabriele D'Annunzio*, "Nada", III (1897.), I, str. 14.

¹⁵ Nav. dj., str. 14.

¹⁶ Nav. dj., str. 15.

roman *Il piacere*, i pripovijetku *Giovanni Episcopo* koju povezuje s Dostojevskim, a roman *L'Innocente* s Maupassantom. S romanom *Trifono della morte* završava trilogija (*I romanzi della rosa*).

Na kraju svoje studije Čedomil iznosi i odjeke polemike koja se javila oko D'Annunzijeve izvornosti, jer da je uzimao od drugih "cijele retke, cijele stranice, a više puta i osnovu cijelog romana i pojedine tipove i karaktere, pa još cijele kitice, a i cijele pjesme. Flaubert, Maupassant, Mendès, Maeterlnick, Baudelaire, Verlaine, Perry Bisshe Shelley, Péladan, Walter Whitman, Banville, Coppe, Goncourt, Dante Rossetti, Jean Lorrain i još neki pisci, svi su mu bili pri ruci, uz mnoštvo drugih starijih pisaca".¹⁷ Tu se navodi cijeli niz europskih pisaca od romantičara do suvremenih pisaca. Na kraju piše i o tekstu koji je tek nastajao, o romanu *Il Fuoco* u kojem, ističe Čuka, D'Annunzio donosi studiju žene, a za koju će predložak naći u Eleonori Duse. Sam tekst završava mišlju: "D'Annunzio nije star nego 33 godine. On još može - da iznenagjuje!"¹⁸

Jedna od ranih studija o D'Annunziju je i ona iz "Vienca" iz 1898. koju je napisao Dinko Politeo, kritičar starije generacije. U tom retrospektivnom tekstu koji je izišao u br. 1 i br. 2 Politeo vrlo iscrpno u studiji (tipične biografsko-impresionističke kritike toga doba) iznosi važnije nadnevke D'Annunzijeve uspona i interesa gotovo cijeloga ondašnjeg književnog svijeta za pisca, ali i mnoge kontroverze o njegovu eklekticismu (tj. mnoge optužbe o plagijatu). Politeo piše o dvojnosti D'Annunzijeve opusa pa ističe klasičnu notu i onu modernu:

Ali Gabriele D'Annunzio, premda klasičan, nije samo klasičan. U njega se vidi i moderni čovjek: ne samo modernog Rima, nego i čovjek Pariza, gdje je nekoliko godina proživio i učio. Je li to protuslovlje? Neki bi mogli odgovoriti, da jest; neki vidjeti u njem samo smjesu raznih živalja i čimbenika. U opće u D'Annunzia ima mnogo bilo protuslovlja bilo smjese.

Forma je u njega strogo klasična: ali su lica moderna. Krasote ga polja zanose, ali on ljubi gradski život. (...) Idila mu pristaje da ne može bolje, ali on analizira i rane modernog društva i društveno pitanje vještinom anatoma.¹⁹

¹⁷ JAKŠA ČEDOMIL, *Gabrele D'Annunzio*, "Nada", III (1987.), 2, str. 31.

¹⁸ Nav. dj., str. 32.

¹⁹ DINKO POLITEO, u: "Vienac", XXX (1898.), I, str. II.

Politeo zaključuje kako je uz sve kontroverze ime D'Annunzija simpatično: "Stoga, makar ne dijelili svaki nazor Gabriela D'Annunzia; makar bilo u njega mnogo šta, što bi se imalo osuditi; makar ne pripadali medju slijepe njegove obožavatelje, njegova nam se ličnost prikazuje u svojoj ukupnosti simpatičnom [...]"²⁰

Značajna je recepcija D'Annunzija i u smotri tzv. bečko-zagrebačke artističke skupine "Životu". Radi se o prijevodu D'Annunzijeve parabole *Raskošnik i Lazar* čiji je prijevod potpisala prvakinja drame, glumica Nina Vavra. D'Annunzio u priči suprotstavlja dva posve različita lika Raskošnika koji uživa u svim slastima zemaljskog života, od velikih zabava, žena, pića i jela i u svijetu u kojem su njegovi robovi samo brojevi koji služe njegovu lagodnom životu i Lazara, prosjaka koji je zakucao na vrata tražeći mrvicu samo da preživi. Lazar ne upada u iskušenja ovozemaljskog života premda Raskošnik želi jadnom prosjaku, opet iz zabave sve podati. Daje mu najprije iz najskupocjenijih posuda birana jela, pa skupocjena vina, pa skupocjenu odjeću i na kraju mu daje dvije najljepše robinje koje je ionako želio žrtvovati jer ih se nauživao. Sve to Lazar strpljivo odbija i odlazi u nebo. Kad je Raskošnik nakon nastavka svojega obijesnog života umro, dospio je na nebu u najgroznije muke, a Lazar u mirni dio neba u skute Abrahamove. No na kraju je i on poželio, slušajući Raskošnikovu priču, slasti zemaljskog života, ali se opijen Raskošnikovom pričom i pri samoj primisli strovalio u plamen. Ovaj posve neobični, gotovo egzotični tekst, smješten u starozavjetna vremena posve odgovara artističkom tijeku koje je zagovarala bečko-zagrebačka skupina. S druge strane parabolu kao žanr nalazimo u Lava Nikolajeviča Tolstoja, i mnoge od njih su prevedene osamdesetih i devedesetih godina 19. stoljeća u hrvatskoj periodici. Vavrin prijevod je izvrsno prenio egzotiku u koju D'Annunzio smješta svoju priču.²¹ Zanimljivo je kako je uredništvo "Života" napravilo prijelom stranice na kojoj je završetak D'Annunzijeve

²⁰ DINKO POLITEO, u: "Vienac", XXX (1898.), 2, str. 28.

²¹ "I moćni gospodar doista ugleda nadzemaljskog gosta. Ljepota Adonije i Elisame, kojima su razgaljena tjelesa, bijela i sjajna poput opala, ukočeno ležala na blistavom mramoru, očarala je i samog nebesnika. Stupovi predvorja, obasjani svijetlim zrakama, izgledali prozirni kao kristal, a grimizni plašt bijel kao snijeg. Nevidljive ruke razriješile spone, Lazara nestalo, angjeli ga odnijeli u krilo Abrahamovo, Raskošnik i Lazar (parabola)." Napisao GABRIELE D'ANNUNZIO. Prevela Nina Vavra, "Život", knj. III, sv. II, 1901., str. 39.

parabole. Iza teksta otisnuti su soneti Iva Vojnovića VI. *Oni!* i VII. *Prelude*, tj. oni iz *Lapadskih soneta* (u tom "Životovom" izdanju navedeni kao *Iz Dubrovačkih soneta*, spjevao Sergij P. Zadar, op. R. B.), a onda nakon Vojnovićevih soneta počinje Marjanovićeva studija. Kao da su D'Annunzijevu artizmu željeli dodati Vojnovićev koji u ovoj ranoj hrvatskoj simbolističkoj lirici zasigurno dominira. Marjanović svoju studiju započinje D'Annunzijevom recepcijom u talijanskoj književnosti, ali i u stranih kritičara. Zasebno se bavi njegovim romanesknim nizom *I romanzi della rosa (Il Piacere, L'Innocente i Il Trionfo della Morte)*²² te posljednjim romanom *Il Fuoco* koji naziva prvim u nizu *I romanzi del Meligrano*. Nadalje Marjanović hvali njegov stil, i utjecaje Wagnera i Nietzschea, a svoju studiju zaključuje mišlju kako je D'Annunzio baštinik latinske kulture i kako nije navjesnik novoga doba već ističe vrlinu njegova epigonstva.²³ U "Životu" je izišla u prijevodu Ante Tresića Pavičića i D'Annunzijeve kancona (u prijevodu ona glasi *U smrt Josipa Verdi-a*, op. R. B.) u knj. III., u sv. IV., V., VI., 1901. U uvodnim stihovima D'Annunzio uspoređuje Verdija s veličinama Dantea, Da Vinciija i Michelangela Buonarottija ("Tri davna brata ova/ vrh mrtvog bdiju tvorca umjetnika"²⁴).

Talijanska književnost, kritičarima iz Dalmacije po mnogočemu daleko najbliža književnost i kultura, po posredništvu u "moderni" je najzastupljenija. Jedan od većih posrednika u dalmatinskim periodikama iz talijanske književnosti bio je i književni kritičar Arsen Wenzelides koji je i dobar dio svojega interesa i rada posvetio D'Annunziju. Već 1903. u članku *Gabriele D'Annunzio* izdvaja glavne karakteristike književnoga opusa talijanskog pisca o kojem se na razmeđu stoljeća u hrvatskoj književnoj kritici dosta

²² "Ti su romani tragična epopeja ljudi intelektualni, ljudi bez unutarnjeg uporišta, gonjenih onim premoćnim seksusom, koji dobiva samo ondje prevagu, gdje ne zaokuplja ljude ni jedna misao vodilja, gdje su ljudi degenerovani. Ta degeneracija znači pomanjkanje kulturne samotvornosti, znači nepreporcijonalno razvijenu intelektualnu kulturu, hiperkulturu, epigonstvo." MILAN MARJANOVIĆ, *Gabriele D'Annunzio*, "Život", Zagreb, knj. III., sv. II., 1901., str. 42.

²³ "D'Annunzio je veliki i sretni baštinik kulturnoga bogatstva latinskih svojih otaca, baštinik, koji ne treba, da sam otvara nova vrela bogatstvu, da producira novetvorevine. On naslijeđenu baštinu rasipno troši, podiže pun zadovoljstva nove dvorove od starog materijala. [...] D'Annunzio nije navjesnik novog doba, nije veliki reformator: on nije dočarao pred nas božicu svježe, jedre, i plodne Ljepote, on je velik, ali ne kao progon, nego kao epigon stare, stoljetnim kulturnim blagom pognute rase". MILAN MARJANOVIĆ, nav. dj., str. 47.

²⁴ *U smrt Josipa Verdi-a/kancona/ Gabrijele D'Annunzia*, preveo Dr. A. Tresić-Pavičić, "Život", knj. III., sv. IV., V., VI., 1901., str. 142.

pisalo, i koji je bio predmetom polemika mladih koji su ga prihvaćali i starih kojima njegov modernizam nije bio prihvatljiv. Kao predmet interesa ističe D'Annunzijeve esteticizam koji mora biti uzor i hrvatskim književnicima: "D'Annunzio traži ljepotu u svemu, ali je s njom usko spojena Radost. Mi ne smijemo tugovati, dok nismo okusili Radost do kraja. [...] junaci njegovih romana traže Radost, te je nahode bilo u poetičnim sanjama, bilo u ambiciji, bilo u ljubavnoj strasti. Mnogi D'Annunzijeve romani nisu nego apoteoza užitka, najvišeg stupnja Radosti."²⁵ U tekstu prati i njegovo shvaćanje kazališta, kojim želi obnoviti klasičnu dramu, koja bi ujedno bila reprezentant novije talijanske kulture. Zato smatra da je dramski tekst *Francesca da Rimini* mogao uspjeti samo u Italiji. Hrvatsku javnost upoznaje i s D'Annunzijeve pokušajem gradnje klasičnog kazališta (koje se trebalo podignuti prema njegovim zamislima) u Albaniji. Wenzelides pozdravlja eksperiment koji su pjesnikovi kritičari smatrali utopijom (što i jest u prirodi ove ideje, op. R. B.). Na kraju Wenzelides svodi rezultate recepcije D'Annunzija u hrvatskoj književnosti, pa nabraja kao dobre reference tekstove Jakše Čedomila (iz "Nade" 1897.), zatim Dinka Politea (iz "Vienca" 1898.) i Marjanovićev tekst (iz "Života" 1901.). Iznosi i jednu osobnu ocjenu da mu je - uz Carduccia - D'Annunzio najvrjedniji svjetski pisac, te da je prava sreća što književnici i kritičari iz Dalmacije mogu ovoga značajnog talijanskog pisca čitati iz originala. No ipak hvali Tresićev prijevod iz "Života", premda smatra da se obično u prijevodima gubi piščev izvoran stil.²⁶

D'Annunziju je posvetio i najviše kritičarskog interesa. Iste godine u "Viencu" objavljuje impresionističku kritiku netom objavljene knjige *Laus Vitae*. Dok je u članku iz "Narodnog lista" posvetio više pjesnikovoj biografiji, ovdje ocjenjuje recentan tekst, u središnjem hrvatskom književnom časopisu. Možemo zaključiti kako je hrvatsko posredništvo u tom trenutku postiglo sinkroniju, jer je netom objavljena knjiga u Italiji predstavljena hrvatskoj književnosti. Wenzelides ističe kako je izlazak knjige izazvao iznimnu pozornost i iznenađenje, jer su čitatelji i cijela talijanska javnost očekivali drugu najavljenju knjigu, *Laudi de Cielo, del Mare della Terra e degli Eroi*. Umjesto najavljenju - tiskao je knjigu *Laus Vitae*, u kojoj u stihovima uzdiže klasičnu tradiciju Grčke koju je pohodio desetak godina prije i gdje

²⁵ ARSEN WENZELIDES, *Gabriele D'Annunzio*, "Narodni list", XLII (1903.), 35, str. 1.

²⁶ Usp. ARSEN WENZELIDES, nav. dj., str. 1.

je dobio ideju za navedeno djelo: "U djelu od 8400 stihova, posvećenom 'alle Pleaidi a ai Fati' pod mottom *navigare necesse est, vivere non est necesse* opisuje put u Heladu."²⁷ Panteizam u *Laus Vitae* (U slavu života) pronalazi u djelu pod nazivom *Le Laudi di Cielo, del Mare della Terra e degli Eroi* koji kao da je lirski hram velikog boga Pana. Smatra da panteizam u suvremenoj svjetskoj književnosti ne počinje s D'Annunzijem, već da ima svoje pretходnike u književnosti 19. stoljeća u djelima Goethea i Shelleya: "Kao što Indijanci u upanishadama vidjahu u šumama, u rijekama i u moru velikog Brahmua, neizrecivo jedinstvo svih stvari, vidja ova treća vrst pjesnika, name od Goethea do Shelleya, od Shelleya do D'Annunzia u svakoj prirodnoj vanjštini, u svakoj kretnji velikog zemaljskog lica, u svakom šapatu šume treptaj onoga strahotnoga sveopćeg božanstva, koje označuje zemlju. [...] Pjesnici koji osjete gdje im se u prsima budi žarko obožavanje za veliku jedinstvenu i raznoličnu dušu prirode: Goethe, Shelley, Swinburne, Carducci i D'Annunzio, svikolici više-manje ljubljahu drevne legende, te odbaciše od sebe očinsku vjeru, izjaviše se obožavaocima Persefone i Apolona."²⁸

Wenzelides smatra da navještaj "novoga poganstva" možemo naći u predgovoru D'Annunzijeve *Laude* u stihovima:

[...] dal culmine dei cieli alle radici del Mare
balenò, risonò la parola solare:
'Il gran Pan non è morto!'²⁹

U stihu "Velji (Veliki) Pan nije umro!", kao da prepoznamo *Pana* Miroslava Krležu, napisanog desetljeće kasnije (ali i utjecaj na Vladimira Nazora i Antu Tresića Pavičića,³⁰ kako ističe Mate Zorić u navedenoj studiji).³¹ U njegovoj je ranoj lirici, pogotovu u simfonijama, novovjeki, neopoganski D'Annunzijev "Velji Pan" koji nije umro, on je živ:

²⁷ ARSEN WENZELIDES, *Laus vitae*, "Vienac", XXXV (1903.), 24, str. 789.

²⁸ ARSEN WENZELIDES, nav. dj., str. 789.

²⁹ "[...] s vrhunca nebeskog do morskih korjena/ sjevnu, bljesnu sunčana riječ: 'Velji Pan nije umro!'" Isto.

³⁰ "Podne je vedro lipanjskog dana:/ Svečano doba Pana./ Zrak dršće s omarine// Nad sinjim morem i nad gorskim vrhom/ Ko živci od miline/ Ljubavnim vrućim srhom." ANTE TRESIĆ-PAVIČIĆ, *Veliki Pan*, u: *Ante Tresić Pavičić*, (pjesme, putopisi, Katarina Zrinska), Matica hrvatska, Zora, Zagreb, 1963., str. 42.

³¹ Usp. MATE ZORIĆ, *D'Annunzio nelle letterature iugoslave I*, "Studia Romanica et Anglica Zagrabien-sia", 44 (1977.), str. 179.

U sjeni fantastnog čokota tuguje Pan. Ispija ga
 bolesna čežnja za pjenušavim morem, prebire pjesmu
 čežnje na siringi:
 Thalata! Thalata!
 Ljiljani se njišu,
 katarakti srebra niz hridine zvone.
 I imela kaplje i uljici cvatu
 i valovi mirišu.
 Orlovi u modrom ništavilu rone.

Nad pučinom kruže galebova jata
 thalatta! Thalatta!³²

Moguće je uspostaviti svojevrsnu panteističku, neopogansku vezu: Goethe - Shelley - (možda Carducci) - D'Annunzio u svjetskoj književnosti, a u hrvatskoj je prije drugih čine Vidrić (klasične motive koristi u pjesmama *Boni Mores*, *Jutro*, *Pompejanska sličica*, *Ambrozijska noć*, *Na Nilu* i sl.), Nazor i Krleža. Wenzelides kao književni kritičar i posrednik, referirajući o D'Annunziju već na početku stoljeća, i u hrvatsku književnost unosi recentna europska književna zbivanja (ovdje se je s D'Annunzijem postigla svojevrsna sinkronost kako se to svojedobno postiglo u prevođenju nekih ruskih pisaca što ističe Flaker o prijevodu Ščedrina³³). Stoga bi u toj činjenici valjalo i sagledati moguće utjecaje tih posredničkih tekstova na naraštaj autora koji je ušao pri kraju moderne. Npr. rješenje suvremenog doba je Pan (sve nade su izgubljene), tvrdi četrnaest godina kasnije u tragičnom finalu Prvoga svjetskog rata Miroslav Krleža; gotovo kao jeka D'Annunzijeve Radosti, Krležina je radost u završetku Simfonije *Pan*:

Nosim blistavi sunčani obruč jesenjeg dana
 da okrunim Sjenu radosnog Boga Pana,
 život je jesenja radost, a ne gnojna rana.³⁴

³² MIROSLAV KRLEŽA, *Pan*, u: *Simfonije*, Sarajevo, Svjetlost, 1917., str. 12.

³³ Usp. ALEKSANDAR FLAKER, *Prijevod i hrvatska književnost 1836.-1892.*, u: *Hrvatska književnost prema evropskim književnostima*, Zagreb, Liber/Mladost, 1970., str. 351.

³⁴ MIROSLAV KRLEŽA, nav. dj., str. 12.

U ovim je Krležinim stihovima doista moguće otkriti D'Annunzijeve novovjeke panteističke odjeke, kada čovječanstvo u kalvariji krvavog sukoba pomalo gubi vjeru.

D'Annunzio, kako ističe Wenzelides, daje moguću alternativu kršćanstvu poganstvom: "Duh kršćanstva je: nasladjivati i uznositi se svojim bolima; reagirati protiv boli i pobjediti - to je duh poganstva, čiji je simbol Zeus. Važno je istaknuti, da je D'Annunzio došao do ovoga, iza kako je u svojem 'Poema paradisiaco' u 'Rimskim Elegijama' i u romanu 'Il Trifono della Nor-te' dirao rane svoje duše, nasladjivajući se u crnom pesimizmu."³⁵ Smatra da D'Annunzijeva namjera nije oživljavati već davno nestao svijet, već da je isodište i središte ove poezije ljudska svijest. Poezija koja je tražila odgovore od "fatuma atenskih trageda" do "Svemira" u D'Annunzijevu tekstu okreće se "ljudskoj svijesti".³⁶

Posljednji dio ovoga velikog pjesničkog teksta, navodi Wenzelides, posvećen je D'Annunzijevu učitelju Carducciju (*Pozdrav učitelju*) kojem se na kraju zahvaljuje: "Taj je D'Annunzijevo učitelj kojega pjesnik nazivlje njegovim pseudonimom *Enotrio*, velik talijanski pjesnik *Giosue Carducci*, koji je prvi u talijanskoj književnosti stao širiti čisto panhelenski kultus čiji su navjesnici bili Petrarca, Foscolo i Leopardi."³⁷ Zaključuje kako su u ovoj fazi D'Annunzijeva razvitka vidljivi utjecaji Nietzschea ("rušitelja idola") i Platona, te da će *Laus Vitae*, kako je ocijenio u svojem pariškom predavanju Antonio Fogazzaro, doživjeti svjetsku slavu.

Wenzelides će nastaviti praćenje D'Annunzija u prvom godištu "Savremenika" (1906.), kada je u drugom broju objavio kritiku *Elegie romane*, u povodu drugog izdanja ovoga djela. Ocjenjuje ovo ranije djelo najsamoniklijim, jer još nije bio pod utjecajem njemačkog filozofa i pjesnika F. Nietzs-

³⁵ ARSEN WENZELIDES, nav. dj., str. 790.

³⁶ "Nekima koji pravo ne shvatiše D Annunzиеv poem, pričiniło se, da se je uzalud napinjao galvanizovati već odavna mrtvi svijet, te da je nezgodno pomiješao antikne i moderne elemente. To je mišljenje krivo. - Iza kako pjesnici odbiše nijemi i slijepi fatum atenskih trageda, iza kako odbiše sredovječnu Providnost, proglašiše identičnost uzroka i stvari i potražiše zakone svijeta njemu samom. I Svemir bje sve, početak i svrha samom sebi, promjenjiv u svim vanjštinama, kao što je promijenjiv tok naših misli, a da se u svojoj bitnosti ne da spoznati. Uzajamno sa ovim filozofičnim tendencama nikne idealistička poezija, koja je postavljajući ljudsku savjest kao središte svijeta, morala je isposlovati prevlast fantazije i primati umne tvorevine kao istine, koje su iznad experimentalne realnosti". ARSEN WENZELIDES, Isto.

³⁷ Isto.

chea, a ističe utjecaj ruskih pripovjedača. Podcrtava kako *Rimske elegije* donose novost na formalnoj razini D'Annunzijeva pjesničkog opusa: "Spjevane su klasičnim ili kako Talijanci obično vele: u varvarskim metrima. I ako se D'Annunzio nimalo na plaši teškoće rima, ipak je i on, kao Leopardi, Carducci i svi zagovaratelji nerimovanih stiha (*verso sciolto*) osjetio potrebu, da se riješio stroka i sputanosti."³⁸

Tu tradicija slobodnog stiha u talijanskoj književnosti Wenzelides prati od Petrarke, pa navodi to kao prirodnu potrebu jezika i stila talijanskog pjesništva: "Već poslije Petrarke, pjesnici služeći se po njegovu primjeru slobodnim stihom osjećali su se nekako oslobođeni i laganiji u lijetu. Taj *verso sciolto* (*verso libero*) sve to više se s vremenom usavršavao, osobito za Foscola i Leopardija, a konac sačinio je Carducci."³⁹ S druge strane treba istaknuti kako se i sam Wenzelides okušao kao prevoditelj Carduccija, pa je *Tre Odi Barbare* preveo u cijelosti 1903., ali zbog slabog odaziva predbrojnika nisu tiskane u zasebnoj knjizi. Upravo pisanje o slobodnom stihu, kao da anticipira pojave u hrvatskoj lirici koje dolaze s ekspresionističkom fazom.

Wenzelides iznosi da je D'Annunzio pisao *Rimske elegije* pod utjecajem "učitelja" Giosuea Carduccija. Najboljim u zbirci drži ljubavne pjesme, a smatra nepotrebnim usporedni prijevod svake elegije na latinski jezik (a preveo ih je na latinski Cesare De Titta), jer je sužena mogućnost recepcije takvog teksta; objašnjava kako danas mali broj ljudi može čitati latinski, a u slučaju *Rimskih elegija* ne radi se o jeziku Horacija i Katula, što su i ocijenili suvremenici koji poznaju latinski jezik, posebice stoga jer i prethodni pokušaj prevođenja Carduccijevih oda nije ocijenjen u talijanskoj književnoj kritici uspješnim.

Klasični motivi, klasični metar i obnova klasičnih oblika pod utjecajem Foscola, Leopardija i potkraj 19. stoljeća Carduccija i D'Annunzija - vidljivi su i u hrvatskoj književnosti, posebice kod autora iz Dalmacije. S više ili manje uspjeha pokušali su aktualizirati klasične oblike suradnici dubrovačke "Crvene Hrvatske", posebice dubrovački kanonik Antun Liepopili⁴⁰, a klasičnog je usmjerenja početkom 20. stoljeća i zbirka Ante Tresića Pavičića, *Valovi misli i čuvstva*. Suvremena hrvatska kritika hvalila je Tresićev metar i navo-

³⁸ ARSEN WENZELIDES, *Elegije romane*, "Savremenik", I (1906.), 2, str. 154.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Veliko zanimanje za klasične oblike potkraj 19. stoljeća potaknulo je suradnike "Crvene Hrvatske" da se njima bave. Između ostalog Antun Liepopili napisao je odu *Viški boj* (br. 5, od 2. veljače 1899.).

dila da ga je uzeo od Horacija, te da se čini čitajući Tresićeve pjesme “da čitaš Horaca”.⁴¹ Uz Tresića stoji Nazor koji je do kraja književnog djelovanja integrirao u svoj opus snažnu klasičnu i mediteransku notu. Možda Nazorove riječi u predgovoru (tekst je naslovio Mjesto predgovora) knjige *Posljednja trijada* gdje je preveo Carducci, Pascoli i D’Annunzija iz 1942. najviše govore o utjecaju ovoga talijanskog pisca na mladog Nazora: “Čarobnjaka D’Annunzija, pjesnika rafinirane senzualnosti i majstora forme upoznao sam prije Pascolija. Njegovu se utjecaju nisam mogao ni ja oteti. Ali me s početka više omami i smuti nego osvoji. [...] Od tada sam tražio po njegovim djelima ponajviše ono čime me konačno osvojio; a toga ima mnoga, iako svuda porazbacano, često i ondje gdje se ne bismo nadali. I nije čudo što se ipak našosmo; ta obojica smo Mediteranci, sinovi Jadrana.”⁴²

Ovim tekstovima Wenzelides zatvara krug bavljenja talijanskim književnikom G. D’Annunzijem, zasigurno najutjecajnijim talijanskim piscem na hrvatsku književnost na razmeđu stoljeća.

Zanimljiva je za recepciju D’Annunzija u hrvatskoj književnoj kritici i kritika *Jorijeve kćerke* Ive Tartaglie koja je izašla u “Lovoru” 1905. U prvom dijelu kritike Tartaglia donosi legendu o Mili i priču koju su D’Annunzio i slikar Michetti čuli dok su lutali Abruzzima pa se zakleli da će oživjeti legendu o Jorijevoj kćerki. Prvi je to učinio slikar Francesco Paolo Micchetti. No ova kritika je kao i ostali tekstovi o D’Annunziju u hrvatskoj književnoj kritici, ali kako smo vidjeli i u svjetskoj književnosti dvojakog karaktera. S jedne strane Tartaglia pronalazi slabosti u D’Annunzijevoj dramatizaciji legende te donosi mane njegovih ranijih dramskih djela, a s druge hvali njegov neosporni talent da razvije slike “pune jakog i raskošnog kolorita” zatim pronalazi sjajnu i “raskošnu ornamentiku, suptilnu i šarovitu dekoraciju, pompozno i bogato slikanje običaja, obreda i ambijenta: eto, to je ‘La figlia di Jorio’”.⁴³ Kao mane ističe nedorečenost D’Annunzijeve karaktera poput Aligia, Mile i neizvornost drame jer je uspoređuje sa Sarduovom *Vješticom*. Ali pritom navodi lik Lazara koji nije protagonist već epizodni lik: “Ipak u toj tragediji ima savršeni karakter, a to je stari Lazar. No Lazar je sporedno lice, a sporedno je bez dvojbe

⁴¹ A. ANIĆ, *Ante Tresić-Pavičić, Valovi misli i čuvstava*, “Crvena Hrvatska”, XIV (1904.), 18, str. 1.

⁴² VLADIMIR NAZOR, *Mjesto predgovora*, u: *Posljednja trijada* (Carducci, Pascoli, D’Annunzio), Zagreb, HIBZ, 1942., str. 14-16.

⁴³ IVO TARTAGLIA, *La figlia di Jorio (Tragedia pastorale di Gabriele D’Annunzio)*, “Lovor”, I (1905.), 2, str. 55.

stoga što D'Annunzio - kao obično - nema kuraže da od moralnog propalog čovjeka učini protagonista jednog djela.“⁴⁴ No uza sve dobre ocjene izgradnje karaktera lika Lazara on je prema Tartagli ipak stereotip te ga pronalazi u ranijim tekstovima: “On je jedini karakter, koji živi i djeluje, čuti i osjeća, mrzi i bijesni, koji je snažno umjetnički razvijen. Ali... ali i Lazar ima jednu ogromnu manu, on je naime star kao najstarije D'Annunzijevo djelo, on je jedini karakter, što ga je D'Annunzio stvorio kroz cijelo svoje književno djelovanje, to je napokon karakter, s kojim se susretamo u svakom pjesnikovom djelu. Lazar nije no reprodukcija onog pjesnikovog miljenčeta, koje tjerano jakom seksualnom požudom i erotikom, puno vatre i krvi, sve ruši, sve obara i uništava, samo da udovolji i ugasi zegju svojih pohota. Tartaglia.“⁴⁵ No konačno u završnoj ocjeni Tartaglia ističe kako je *La figlia di Jorio* ustvari D'Annunzijeva najbolja drama: “Al sve te slike, ti obredi i običaji uzeti posebice i odijeljeni tako rekavši od tragedije prava su remek djela svoje vrsti i natkriljuju dapače slični materijal njegove ‘Francesce’, pak za to i jeste ovo najbolje - ‘književno’ djelo pjesnikovo. U ovom pogledu ima dakle ‘La figlia di Jorio’ mnogo personalna, mnogo D'Annunzianskoga, tu su ekskluzivno njegovi stihovi, tu je specialno njegova forma.“⁴⁶

U istom godištu “Lovora“ izlazi jedna zanimljiva komparatistička studija o utjecaju Maupassanta na D'Annunzija naslovljena *Gabriele D'Annunzio i Guy de Maupassant* koju je potpisao nepoznati autor šifrom -ja. Možda bismo ovo mogli nazvati referatom jer se tekst temelji na članku koji je u reviji “*Mercure de France*“ u broju iz studenog objavio Eduard Mayinal. Mayinal polazi od toga da je prva poveznica Normandija i Chieti gdje se događaju zgrade ispričane u *Novelle di Pescara*. U tekstu se uspoređuju motivi novele *Regret* i *Veglia funebra* D'Annunzija, zatim Maupassantov *Retour* i *Turlendana ritorna* i druge. No i unatoč toj povezanosti autor ne niječe D'Annunziju izvornost: “Pa da su ova pozajmljivanja i brojnija, to još ne bi bio protiv originalnosti talijanskog pisca, kojemu je književno zvanje italianizovati, prilagodijivati geniju svoga plemena misli i slike, rasute po ostalim evropskim književnostima.“⁴⁷

⁴⁴ IVO TARTAGLIA, nav. dj., str. 54.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ IVO TARTAGLIA, nav. dj., str. 55.

⁴⁷ Isto.

Napokon se u “Savremeniku” 1910. D’Annunzijem bavi u povodu izlaska romana *Forse che sì, forse che no* (Možda da, možda ne) zadarski kritičar Zvonimir Butković. Uz sadržaj romana i konstataciju da se D’Annunzio javlja romanom nakon deset sušnih godina Butković vrlo kritički sudi o pisanju talijanskih kritičara, osobito Piazzę iz “Tribune” gdje Piazza stavlja D’Annunzijev roman ispred *Ane Krenjine* Lava Tolstoja te Jannia iz “Corriere della Sera” “da je D’Annunzio “najveći pjesnik romanskog svijeta, jer da Rostand za njime zaostaje”.⁴⁸

Prijevod *Zvona iz Peskarskih novela* nalazimo vrlo rano i u “Viencu” 1899. I tu D’Annunzio smješta radnju u ambijent mora, livada, u prepoznatljiv krajobraz Chietija, ali donosi i poetičnu ljubav Biasca i Zonine koja u tipičnom d’annunzijevskom obratu umire od boginja, a tužni zvonar Biasce se vješa za zvono ne prežalivši svoju Zolfinu. Odjeke ćemo naći i kod Kovačića – *Sedam zvonara Majke Marije*.

Prijevod i dubrovačkoj “Crvenoj Hrvatskoj”

Posebno poglavlje u recepciji D’Annunzija čine prijevodi u dubrovačkom listu “Crvena Hrvatska” u kojem je upravo taj talijanski pisac najviše preveden. Omiljen pisac mlađe generacije zastupljen je s tri novele iz zbirki *Djevičanska zemlja* i *San Pantaleone* koje su tiskane u knjizi *Peskarske novele* (1902.). U sva tri priloga vjerno je prenesen D’Annunzijev naturalizam, te u tekstovima dominiraju prizori krvi, rana, patnje, stradanja i propasti. Prva je prevedena novela *Junak*. To je slika vjerske svečanosti na kojoj se događa tragedija jer jedan od sudionika otkida nožem svoju ruku: “Umalind sjedeć stade malo po malo motriti ruku, na kojoj se rana sve više otvaraše. Umalind pomisli – ne pomaže ništa! Izgubljena je. Sveti Gonselvo tebi je poklanjam. – Uzme nož i izide.”⁴⁹ Priča završava naturalističkim prizorom.⁵⁰

Prevoditelj *Junaka* je nepoznat (stoji da ga je “preveo D.”), kao što ni većina prijevoda nema potpisa prevoditelja, ili se krije iza šifre ili inicijala. I

⁴⁸ JA, *Gabriele D’Annunzio i Guy de Maupassant*, “Lovor”, I (1905.), I, str. 31.

⁴⁹ GABRIELE D’ANNUNZIO, *Junak* (“preveo D.”), “Crvena Hrvatska”, XVI (1906.), 29., str. 3.

⁵⁰ “Umalind uniđe. Na čuđenje svih dođe do žrtvenika. Tada držeći nož u lijevoj ruci povika jakim glasom: ‘Sveti Gonselvo tebi je poklanjam’ te na očigled svih stade rezati ruku. Ona se uz veliki gubitak krvi, malo po malo otkidaše, visiše neko doba na malim žilicama te napokon pade na pladanj, gdje narod stavljашe novac. Umalind uze tada krvavi komad ruke i glasno zavika ‘Sveti Gonselvo tebi je poklanjam’”. GABRIELE D’ANNUNZIO, *Junak*, nav. dj., str. 3.

ostale objavljene D'Annunzijeve novele u "Crvenoj Hrvatskoj" imaju osobitosti *Junaka*: poetika bola, grča, krvi, rana i smrti kao da se zgusnula u ovim kratkim novelama. Radnja novele *Neuki ljekar*⁵¹ smještena je na trabakul koji plovi iz Peskare prema nekoj dalmatinskoj luci. Na brodu se događa tragedija jer je je ozljeda jednog mornara pošla po zlu. Koristeći se onim što su našli na brodu da mu pomognu, iz neznanja samo mu ubrzavaju smrt. I u ovoj fabuli pretežu naturalistički prizori: "Massacese zarezhe još tri ili četiri puta, veoma brzo, kako mu se desilo. Iz otvora curila je krv pomiješana bjelkastom materijom. Svi su bili zakrvavljeni izim Nazarena, koji je stajao na provi i drhtao, ustavljen uslijed strahotnog prizora [...] Massacese omota oko onih komadić drva po malo stupe; zatim jedno za drugim umakaše u vrući katran i izgaraše š njima ranu. Da rana još bolje izgori ulije on rastopljeni katran u otvore. Gialluca se kroz to vrijeme nije ni jedanput potužio. Onima koji su bili naokolo kose su se ježile."⁵² Prevoditelj i ove novele je nepoznat, a skriven je iza inicijala N. C. U listu je objavljena i kratka novela *Lazar*⁵³ u kojoj se u naturalističkoj maniri prikazuje epizoda iz života prosjaka koji prosi sa svojim maloumnim djetetom.⁵⁴ I *Lazarov* prevoditelj je nepoznat. Gotovo da je D'Annunzio spontano istaknuo neke protoekspresionističke motive koje nešto kasnije nalazimo kod Miroslava Krleža. U *Hrvatskoj rasodiji* u opisu djeteta Druge matere doznajemo: "Njeno je dijete gušavi idiot. Noge su mu se savile pod težinom tijela kao lojene rastopljene svijeće. Glava mu nabrekla kao lubenica, pa poiskakale na njoj oči. Dere se, tuli, zavija, ustima kupi čikove s poda. Savija mu se hrptenica, te mu se kroz košulju vide izbočeni kralješci. Kreten. Zvijerka".⁵⁵

Snažni naturalistički prizori, D'Annunzijeva analiza ljudske individualnosti i psihe, ponašanja ljudi u odlučnim životnim situacijama te opisi ne-

⁵¹ GABRIELE D'ANNUNZIO, *Neuki ljekar* (preveo N. C.), "Crvena Hrvatska", XIX (1909.), 2, str. 2; 3, str. 3-4.

⁵² GABRIELE D'ANNUNZIO, nav. dj., "Crvena Hrvatska", XIX (1909.), 3, str. 2.

⁵³ U broju 99, od 10. prosinca 1910.

⁵⁴ "Od jučer nije ništa založio, zadnje zalogaje kruha progutao mu je jutros sin, ona grdoba ljudska ćelave glave, a nadut kao ogromna tikva, njegov drob bijaše prazniji od bubnja, po kojem očajno lupaaše, e da nakupi svjetinu i pokaže grdobu djeteta te namakne koji groš. Ali ne bijaše ni žive duše, a dječak zavaljen ležao je na hrpi odpranih prnja s malim zgrčenim nogama, velike glave cvokoćući zubima u grčevima vrućice, dok je tutanj bubnja odjekivao bolno u njegove sljepoočnice". GABRIELE D'ANNUNZIO, *Lazar*, "Crvena Hrvatska", XX (1910), 99, str. 2.

⁵⁵ MIROSLAV KRLEŽA, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, NIŠRO Oslobođenje, 1982., str. 313.

predvidive prirode (u *Neukom ljekar*) i ljudske sudbine u poetici smrti i stradanja trebali su kao odraz europskog moderniteta biti jedan od poticaja suradnicima lista. No pisci proznih priloga u "Crvenoj Hrvatskoj" zadržavaju se u neoromantičnim fabulama - nesretnih i neuzvrćenih ljubavi koje završavaju tragično.

D'Annunzio u "Glasniku Matice dalmatinske"

Zanimljivo je kako se D'Annunzijeve recepcije ogleda i u nizu kratkih prikaza recentne talijanske književne produkcije, pa se u *Književnim pismima* u "Glasniku Matice dalmatinske" piše o Francesci da Rimini, odnosno o reakcijama publike i kritike nakon pojave ovog djela.⁵⁶ Nešto kasnije prati se nova objava D'Annunzija, odnosno prigoda svečane obljetnice stogodišnjice rođenja Victora Hugoa za koju je napisao odu u čast slavljenika.⁵⁷

Zaključak

Analizirani korpus prijevoda i posredničkih članaka potvrđuje kako je hrvatska književnost odnosno kritika i posredništvo na prijelazu 19. u 20. stoljeće pokazala golemo zanimanje za djelo Gabrielea D'Annunzia. Pritom treba istaknuti kako su ta posredovanja uz samu komunikaciju prvih pisaca moderne s D'Annunzijevim djelom (što se vidi iz Nazorova⁵⁸ primjera, ali i Vojnovića,

⁵⁶ "Drugo ime koje se u ovo zadnje doba spominjalo koliko i Carduccievo, ako ne još i više to je D'Annunzia. O njegovoj 'Francesca da Rimini' za neko vrijeme svud se govorilo i pisalo, kao nekoć u Francuskoj o Dreyfusu, ili da ostanem na književnom polju, o Aiglonu. D'Annunzio je takav pisac da ne ostavlja nikog indiferentnim. Publika se odmah dijeli u dva tabora: za njega i proti njemu. Teško onda naći pravu mjeru i trijezmen sud. Tako se dogodilo i sad pri predstavam i u kritici". D. C., *Književna pisma. Talijanska (Važnija izdanja)*, "Glasnik Matice dalmatinske", I (1902.), knj. I., sv. IV., str. 449.

⁵⁷ "D'Annunzio ne prepušta nijednu znamenitiju zgodu da se ne javi kojom kanconom, pa bilo se nadati a bilo je i na sve strane javljeno već odavna, da će prigodom Hugove stogodišnjice i on zapjevati. Zapjevao je ali u Rimu a ne u Parizu kako se govorkalo, ta u Parizu su pjesnike slavili samo ministri i oficijozni svijet a pjesnici ako nijesu bar akademičari nijesu mogli nać mjesta blizu spomenika ni u Panteonu. D'Annunziova pjesma bila je pak tiskana u krasnom izdanju kod Trevesa istodobno i u francuskom prijevodu u pariškom 'Gaulois'. D. C. *Književna pisma. Talijanska (Nove knjige)*, "Glasnik Matice dalmatinske", II (1903.), knj. I., sv. I., str. 92.

⁵⁸ Tu vezu podcrtava i Miroslav Šicel u *Povijesti hrvatske književnosti*: "Od svega su najvažniji dojmovi sunca, kiše, valova, vjetra. Slušao je kao dijete legende i priče koje su za njega postajale jedinim i pravim sadržajem njegova života, pa je život gledao uglavnom kroz naočale legenda. Takvom doživljavanju pridonijela je mnogo i lektira, jer su mu osnovu obrazovanosti predstavljali Ariosto, Tasso, D'Annunzio, Pascoli, Homer, pa Heine, Lamartine i drugi". MIROSLAV ŠICEL, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 5, Zagreb, Liber, Mladost, 1978., str. 243.

Begovića i Tresića Pavičića i drugih) velikim dijelom utjecali na književnost moderne, osobito na liriku (kako je istaknuto u tekstu), ali i na dramski rad pojedinih dramatičara moderne (Vojnovića, Begovića, Galovića i drugih).

D'Annunzijeva recepcija u hrvatskoj periodici u navedenom razdoblju u korpusu analiziranih tekstova pokazuje kako su najznačajniji kritičari toga razdoblja pratili njegov književni rad (Čedomil, Politeo, Marjanović, Matoš, Wenzelide, Butković i dr.), ali i recepciju D'Annunzija u druge europske književnosti te da su ga prevodila prva imena hrvatske lirike (Begović i Tresić Pavičić i kasnije Nazor). Treba istaknuti da se uspostavlja sinkronija jer se prate aktualne D'Annunzijeve objave (npr. Čedomil o pisanju romana *Il Fuoco* ili Wenzelides o *Laus Vitae*), a dobrim dijelom to se posredništvo temelji na recentnim europskim studijama koje naši kritičari koriste u prikazu D'Annunzijeva književnog djelovanja, s određenim kontroverzama o hvaljenju i osporavanju pisca u rasponu od prvog imena (romanskih književnosti) do plagijatora i kompilatora njegovih prethodnika u talijanskoj književnosti, jednako tako i pisaca iz suvremenih europskih literatura. S druge strane ta građa pokazuje i širi posrednički zahvat naše moderne i otvorenosti hrvatske književnosti prema suvremenim pojavama u europskim književnostima, ali i o interesu za talijansku književnost o kojoj referiraju pisci⁵⁹ i kritičari⁶⁰ te prevoditelji iz Dalmacije koji pisca čitaju u izvorniku i time bitno pridonose, možda presudnom utjecaju romanskih književnosti u hrvatskoj moderni.⁶¹ Jedan od tih bitnih utjecaja je i utjecaj Gavrea D'Annunzija kako ga je u "Nadi" 1897. nazvao Jakša Čedomil.

⁵⁹ "Kada sam 1909. položio maturu u Splitu na moru, spontano sam došao na misao da pišem: 'D'Annunzijeva *Fedra* u ogledu s Racineom, Senekom i Euripidom' kao akademski rad". TIN UJEVIĆ, *Arhanđeo Gabriel savio je krila (Pokojni Gabriele D'Annunzio)*, prema: *Sabrana djela*, sv. VII, Eseji, rasprave, članci I., *O stranoj književnosti*, I., Zagreb, Znanje, 1965., str. 409.

⁶⁰ D'Annunzijev utjecaj je prisutan i u hrvatskom kazalištu što donosi onodobna hrvatska književna kritika, pa tako Božo Cvjetković prikazujući Vojnovićevu *Gospođu sa suncokretom* uspoređuje Vojnovićev stil s D'Annunzijevim, ali kad govori o tematskoj vezi, odnosno obradi Venecije u oba autora stavlja ispred Vojnovića: "Što više, ni sam D'Annunzio u svome plamenom opisu Venecije u poznatome romanu *Il Fuoco* nije dostignuo do onog sjajnog venecijanskog kolorita božanstvenih venecijanskih noći kao Ivo Vojnović". Dr. BOŽO CVJETKOVIĆ, *Vojnovićeva Gospođa sa suncokretom*, "Crvena Hrvatska", XXII (1912.), 15, str. 2.

⁶¹ Vraćajući se početku 20. stoljeća Tin Ujević 1938. u istoj studiji (koja je nastala u povodu D'Annunzijeve smrti, a objavljena u *Suvremeniku*) piše o toj recepciji: "Ne, u *Fedri* me D'Annunzio nije zadovoljavao, pretpostavio sam Euripida, i to sam kazao A. G. Matošu, možda i Đuri Korbleru, Arsenu Wenzelidesu i kavanskoj boemi". TIN UJEVIĆ, nav. dj., str. 412.

GABRIELE D'ANNUNZIO NELLA STAMPA CROATA A CAVALLO TRA IL XIX E IL XX SECOLO

Nell'articolo si riportano dati sulle traduzioni e sugli articoli critici su D'Annunzio, nel periodo tra gli anni novanta del XIX secolo e la Prima guerra mondiale, cioè si segue l'interesse della stampa croata, dall'"Iskra" zaratina, dove sono state pubblicate le prime traduzioni, fino alle traduzioni pubblicate sulla rivista "Crvena Hrvatska". Vengono inoltre analizzati importanti saggi di Jakov Čuka / Jakša Čedomil, Dinko Politeo, Milan Marjanović e Arsen Wenzelides, che in quel periodo diedero un notevole contributo alla promozione di questo scrittore nella letteratura croata. Viene inoltre sottolineato l'influsso dell'opus dannunziano su alcuni scrittori croati all'inizio del Novecento, e in particolare Begović, Vojnović, Nazor, Tresić Pavičić e Krleža. Nell'articolo si evidenzia come la letteratura croata, attraverso saggi critici, traduzioni e vari articoli di presentazione a cavallo tra l'Ottocento e il Novecento ebbe grande interesse per Gabriele D'Annunzio. La notevole presenza di quello scrittore italiano nei periodici croati è la prova del grande interesse con cui i più importanti critici letterari del tempo seguirono la sua attività letteraria (Čedomil, Politeo, Marjanović, Matoš, Wenzelides, Butković ed altri).

GABRIELE D'ANNUNZIO IN CROATIAN PERIODICS AT THE TURN OF THE 20TH CENTURY

This paper presents the translations and intermediary articles on D'Annunzio since 1890's till World War I, i.e., we followed the interest of Croatian periodics starting from "Iskra" of Zadar, where the first translations were published, and ending with the translations published in "Crvena Hrvatska" of Dubrovnik. The subject of analysis are important studies of Jakša Čedomil, Dinko Politeo, Milan Marjanović and Arsen Wenzelides that considerably contributed to the reception of this writer in Croatian literature of that time. The influence of D'Annunzio's work on some of the writers at the beginning of the 20th century, especially Begović, Vojnović, Nazor, Tresić Pavičić and Krleža is also analysed. The article asserts that Croatian writers, especially critics and intermediary writers at the turn of the 20th century showed great interest for Gabriele D'Annunzio and that the reception of that Italian writer in Croatian periodics witnessed that the Croatian critics of that time followed his literary work (Čedomil, Politeo, Marjanović, Matoš, Wenzelides, Butković and others).